

مسئله‌یابی حقوقی در ناآرامی‌های ۱۴۰۱ ایران

پرسش‌های حقوقی به‌جامانده از اعتراضات

مقاله توضیح داده شده که این دعوت به همکاری در ابتدا از ۱۶۷ چهره دانشگاهی و حقوقی صورت گرفته بود. معیار در تعیین افرادی که از آنها نظرخواهی شد و نیز درصد آنها به این شرح است: ۱- عضو هیئت علمی دانشگاه در رشته حقوق باشند. (۶۰ درصد) ۲- قاضی شاغل یا بازنشسته -حداقل در سطح دادگاه تجدیدنظر یا دیوان عالی کشور- باشند. (۳۰ درصد) ۳- از وکلای شناخته‌شده دادگستری باشند. (۱۰ درصد). در مجموع اما ۸۰ نفر موافقت کردند که در این پژوهش همراهی کنند و از این میان ۵۶ نفر با درج نامشان موافقت کردند و گروهی هم خواستار این بودند که نامی از آنها ذکر نشود.

نویسندگان این مقاله هدف از آن را «کشف و شناسایی مسائل و مسائلی حقوقی قابل پژوهش توسط جمعیت حقوقی به منظور تسهیل و ترویج شرایط خوداصلاحی نظام سیاسی-اجتماعی کشور» عنوان کرده‌اند. ساختار این مقاله چنین است که ابتدا چگونگی پدیداری مسائل و چالش‌های حقوقی در ناآرامی‌های ۱۴۰۱ ایران توضیح داده می‌شود، پس از آن، مجموعه مسائل و چالش‌های حقوقی مزبور از دو منظر طبقه‌بندی می‌شود. ابتدا از نقطه نظر آثار و کارکرد به سه دسته تقسیم می‌شود که عبارت‌اند از: «جبران‌کننده‌ها»، «پیشگیری‌کننده‌ها» و «فرصت‌سازها». و در نهایت، همان مسائل و چالش‌ها به لحاظ موضوعی، در ۱۰ شاخه دانش حقوق جامنایی و توزیع می‌شود. شاخه‌های ده‌گانه مزبور عبارت‌اند از: «فلسفه حقوق، حقوق اساسی، حقوق عمومی، حقوق بین‌الملل، حقوق بشر و حقوق شهروندی، فقه و نهاد روحانیت، حقوق دادرسی و قضایی، حقوق کیفری، علوم جنایی تجربی و حقوق خصوصی».

پیدایش‌های حقوقی در ناآرامی‌های ۱۴۰۱ کشور
در این مقاله اشاره شده که بدهی است که جوامع انسانی سرانجام موفق به مهار و مدیریت هرگونه ناآرامی در حوزه زیست خود خواهند شد؛ اما آنچه مهم است، شیوه مهار و مدیریت ناآرامی و نیز شرایط پساناآرامی است. حجم و سطح این تغییرات تابعی است از عمق، سطوح و حجم ناآرامی. در ناآرامی‌های عمیق و گسترده و سبک زندگی، نظم عمومی معمولاً تغییراتی وسیع در ارزش‌های اجتماعی، نظم عمومی

حقوقی مرتبط با ناآرامی‌های ۱۴۰۱ ایران از آن جهت اهمیت دارد که اولاً: به دنبال خوداصلاحی با حفظ ساختارهای اساسی در نظم حقوقی موجود و مستقر بوده و کاملاً خشونت‌پرهیز است. دیگر اینکه انرژی پژوهشی موجود در سطح جمعیت حقوقی کشور را به سمت نیازهای عینی و واقعی نظام حقوقی متمرکز می‌کند و بهره‌وری پژوهش‌های حقوقی و کنشگری جمعیت حقوقی را افزایش می‌دهد. سوم اینکه به سیاست‌گذاران و مدیران جامعه کمک می‌کند تا با کاربست نتایج پژوهشی مزبور کارایی و اثربخشی برنامه‌ها را افزایش دهند.

جمعیت حقوقی ایران در سطح استادان و نخبگان- در محدوده جامعه مشارکت‌کننده در این مقاله- ناآرامی‌های ۱۴۰۱ را رخدادی خسارت‌بار می‌دانند و برای برون‌رفت از آن اتخاذ تدابیر جبران‌کننده، پیشگیری‌کننده و استفاده از فرصت‌های پدیدآمده را ضروری می‌دانند.

سؤال‌ها و مسئله‌های حقوقی پیشنهادشده در این مقاله، نشان می‌دهد که ابعاد حقوقی ناآرامی‌های ۱۴۰۱ به لحاظ سطح و عمق گسترده است و نیاز به انجام پژوهش‌های متعدد در شاخه‌های مختلف حقوق و با کارکردهای متعدد جبران‌کنندگی، پیشگیری‌کنندگی و استفاده از فرصت‌های پدیدآمده، امری مسلم است.

در نتیجه این تحقیق، زمینه انجام صدها پژوهش حقوقی پیرامون سؤال‌ها و مسئله‌های شناسایی‌شده، فراهم شده است. این سؤال‌ها و مسئله‌ها در ۱۰ شاخه از دانش حقوق طبقه‌بندی شده است و به پژوهشگران و جامعه ایرانی تقدیم می‌شود. سؤال‌ها و مسئله‌های شناسایی‌شده در این تحقیق به منزله نیازسنجی پژوهشی بوده و نیازمند توجه و امتدادبخشی توسط پژوهشگران بعدی است و این مهم زمانی محقق می‌شود که: اولاً: جمعیت حقوقی کشور در جریان پژوهش‌های خود (اعم از پایان‌نامه‌نویسی، رساله‌نویسی، مقاله‌نویسی و پژوهش‌های موردی) این مسائل را در دستور کار پژوهشی خود قرار دهند و ثانیاً: این الگو برای ادای دین به جامعه ایرانی-اسلامی توسط سایر استادان علوم انسانی در سایر شاخه‌های علمی مورد پذیرش و استقبال قرار گیرد. نکته سوم اینکه مراجع تصمیم‌ساز، تصمیم‌گیر، مقررات‌گذار و تقنینی کشور به نتایج این تحقیقات توجه کرده و به کاربست نتایج پژوهش در میدان عمل اهتمام ورزند تا شاهد اثربخشی بیشتر این گفت‌وگوهای علمی و رفتار و کلام خشونت‌پرهیز و اصلاح بیش از پیش شرایط کشور عزیزمان باشیم.

پژوهش‌گرا و پرسشگر چه نتایجی را نشان می‌دهد؟ ارزیابی موانع، ظرفیت‌ها و آسیب‌شناسی مصوبات مراجع امنیتی در ارتباط با مدیریت آشوب و اعتراض در سه‌ماهه اول ناآرامی‌ها از نظر انطباق با قوانین موضوعه چگونه توصیف و تحلیل می‌شود؟ بررسی موانع، ظرفیت‌ها و آسیب‌شناسی حقوقی فعالیت احزاب و گروه‌های سیاسی برای ایفای نقش مؤثر در جریان آشوب و اعتراضات اجتماعی در سه‌ماهه اول ناآرامی‌ها از نظر قوانین موضوعه چگونه توصیف و تحلیل می‌شود؟

قوانین موضوعه برای مدیریت موارد و مصادیق نافرمانی‌های مدنی در ناآرامی‌های سه‌ماهه ۱۴۰۱ چه ظرفیت‌ها و نقایصی دارند؟

نسبت‌سنجی مصادیق نافرمانی مدنی با جرائم محاربه، بغی، افساد فی‌الارض، تبلیغ علیه نظام، مدیریت شبکه مجرمانه و توهین به مسئولان چه نتایجی را نشان می‌دهد؟

نسبت‌سنجی جرائم محاربه، بغی، افساد فی‌الارض، تبلیغ علیه نظام و مدیریت شبکه مجرمانه با حقوق مقرر در قانون اساسی به عنوان حقوق ملت (نظیر حق مشارکت اجتماعی، حق تعیین سرنوشت، حق اعتراض، تکلیف امر به معروف و نهی از منکر و...) چه نتایجی را نشان می‌دهد؟

بررسی الزامات حقوقی اعتراضات مسالمت‌آمیز و تجمعات قانونی از نظر انطباق آنها با قوانین موضوعه چه نتایجی را نشان می‌دهد؟

صحت‌سنجی ادعای وجود معیارهای تبعیض‌آمیز قومیتی مذهبی و... از نظر رابطه علی و معلولی در پدیداری ناآرامی‌های اخیر ۱۴۰۱ چه نتایجی را نشان می‌دهد؟

صحت‌سنجی ادعای وجود تبعیض آشکار در برخورداری موافقان و مخالفان شرایط موجود از نظر ضوابط تبعیض‌آمیز برای برگزاری تجمع، اعتراض راهپیمایی با تأکید بر شناسایی راهکارهای حقوقی و اجرایی چه نتایجی را نشان می‌دهد؟ صحت‌سنجی ادعای تأثیرپذیری ناآرامی‌های اخیر از قانون‌گذاری‌های انجام‌شده بدون توجه به دو اصل «ضرورت» و «پذیرش اجتماعی» چه نتایجی را نشان می‌دهد؟

راهی برای پژوهش‌های بیشتر
در انتهای این گزارش آمده که ناآرامی‌های اجتماعی در قالب آشوب و اعتراض و... از پدیده‌های شناخته‌شده در جوامع مختلف است و با انجام تغییر در سطوح مختلف سازه‌های اجتماعی می‌تواند موجب تحول و بهبود شرایط شود. مسئله‌یابی، نیازسنجی و شناسایی سؤال‌ها و مسئله‌های

و سبک زندگی پدید می‌آید. از آنجا که نیازهای قانونی جوامع همواره برآمده از ارزش‌های اجتماعی، نظم عمومی و نیازهای فردی و اجتماعی است، می‌توان نتیجه گرفت که در «پساناآرامی»، توجه به ریشه‌های مسائل و چالش‌های حقوقی که مولد ناآرامی بوده، از طرفی و مسائل حقوقی نوپدید یا نویافته که از آثار ناآرامی هستند، از طرف دیگر، ضرورت پیدا می‌کند. جامعه ایرانی و نظام سیاسی و اجتماعی حاکم بر آن نیز از این قاعده مستثنا نیست و لازم است هرچه زودتر برای شناخت ریشه‌های حقوقی مولد ناآرامی و نیز مواجهه با تحولات حقوقی و مسائل نویافته و نوپدید حقوقی که در پساناآرامی مطرح می‌شوند، آماده شود. از سوی دیگر نویسندگان این مقاله معتقدند چالش‌ها و مسائل حقوقی مرتبط با ناآرامی‌ها در شاخه‌های مختلف حقوق پرکند است که در این پژوهش تلاش شده در ۱۰ دسته مهم حقوقی دسته‌بندی و برای هر یک مسئله‌یابی شود.

نگاهی به مهم‌ترین مسائل احصاشده در اعتراضات ۱۴۰۱
همان‌طورکه گفتیم در این پژوهش با نظرخواهی از ۸۰ متخصص حقوقی کشور مسائل پدیدآمده در ایران بعد از اعتراضات ۱۴۰۱ در ۱۰ شاخه حقوقی دسته‌بندی شد. برای نمونه در بخش «مسائل و چالش‌های فراروی حقوق اساسی در ارتباط با ناآرامی‌های ۱۴۰۱» آمده که این شاخه در دسته مسائل «فرصت‌ساز» قرار می‌گیرد و بخشی از مهم‌ترین چالش‌های ایجادشده در این زمینه عبارت‌اند از «صحت‌سنجی ادعای وجود تفاسیر خاص از برخی اصول قانون اساسی که منتهی به تعطیلی برخی دیگر از اصول قانون اساسی شده است و تمرکز قدرت را پدید آورده است بر اساس نمونه‌های موردی چه وضعیتی را نشان می‌دهد؟». یا مورد دیگر اینکه «بررسی موانع و ظرفیت‌های قانونی برای اجرای اصل آزادی اجتماعات و راهپیمایی‌های ملی چه نتایجی را نشان می‌دهد؟». یکی دیگر از مهم‌ترین سؤال‌های این بخش این بود «موردپژوهی نقش و تأثیر هر یک از نهادها و اشخاص حقوقی نام‌برده‌شده در قانون اساسی در بروز یا پیشگیری از ناآرامی‌های اجتماعی چه نتایجی را نشان می‌دهد؟».

یکی از پرچالش‌ترین بخش‌های این پژوهش بررسی مسائل و چالش‌های به‌وجودآمده در عرصه «حقوق عمومی» پس از اعتراضات ۱۴۰۱ است. در این بخش هم سؤال‌ها و چالش‌ها و مسائل زیادی احصا شده است. از جمله اینکه: بررسی موانع و ظرفیت‌های حقوقی برای کنترل و مدیریت اعتراضات و تبدیل به وضعیت خشونت‌پرهیز، اخلاق‌مدار،

عکس: پایگاه اطلاع‌رسانی مقام معظم رهبری

سودوکو سخت ۳۴۵۲

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو:

- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.
- در هر مربع ۳x۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

سودوکو ساده ۳۴۵۳

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

حل جدول ۴۴۵۶

۱۳- واحدی برای اندازه‌گیری وزن فلزات گرانبها- برای بیان تاسف به کار می‌رود- نوعی پارچه پنبه‌ای ۱۴- خودروی زیبای ایتالیایی- چند جز، ۱۵- به‌دنبال‌آمدن- کسب روزی- همه را شامل می‌شود.

جدول ۴۴۵۷ ♦ **طراح: بیژن گورانی**

افقی:

- نوعی بیماری تنفسی- سنگینی اجسام- دارای مویا پشم زیاد ۲- ورزش رزمی چینی- مجموعه حروف املائی یک زبان- شیوه و روش ۳- مستی- خوابیدن- هنر قرن بیستم ۴- سازمان علمی و فرهنگی وابسته به سازمان ملل متحد- برملاکردن- حلقه بسکتبال ۵- سرزمین آریایی‌ها- روز آغاز هفته- پوستین ۶- نژاد، تبار- دفتر حساب روزانه- رقم‌های بعد از ممیز در اعداد ۷- شکم‌بند طبی- اسکیت روی یخ- ورزش آرامش‌بخش ۸- سرایت بیماری- واحد شمارش شیشه- دیرکرد ۹- فانی و ناپایدار- محله‌ای در غرب تهران- یادداشت ۱۰- یاری اندر کس نمی‌بینیم ... را چه شد- سایه‌بان درشکه- رد پا ۱۱- اخم و نخم- سودمند- پادزهر ۱۲- جنگ و نبرد- پسر امام حسن(ع) و شهید کرپلا- فرآیندی که موجب سازگاری جانوران با محیط اطرافشان می‌شود ۱۳- قصبه‌سرای ایرانی قرن ششم- اشغال‌کردن- دندان فیل ۱۴- پیامبر خوش‌سیم- نابودکردن- پاک و پاکیزه ۱۵- قطعی برای کتاب- نیکو- داد و فریاد

عمودی:

- نور اندک- شخصیت اصلی سربال جواهری در قصر- توبه ۲- نویسنده فرانسوی کتاب قرارداد اجتماعی- شاعر و عارف ایرانی قرن ششم و سراینده حقیقه‌الحقیقه ۳- روستای زادگاه استاد شهریار- زاویه‌ای که هر امتداد با امتداد شمال جنوب می‌سازد- وقت و هنگام ۴- دوچرخه مسابقه‌ای- از گران‌ترین خرماهای ایران- ترمیم پارکی پارچه ۵- طرز عمل- از راست به چپ ۶- اعتراض- کرم کدو- حرف ندا ۷- کیسو- فرزند نوه- فرمان دوچرخه ۸- پیمان تجارت آزاد آمریکا شمالی- شهرستانی در

سودوکو سخت ۳۴۵۳

۱۵- واحدی برای اندازه‌گیری وزن فلزات گرانبها- برای بیان تاسف به کار می‌رود- نوعی پارچه پنبه‌ای ۱۴- خودروی زیبای ایتالیایی- چند جز، ۱۵- به‌دنبال‌آمدن- کسب روزی- همه را شامل می‌شود.

جدول ۴۴۵۷ ♦ **طراح: بیژن گورانی**

افقی:

- نوعی بیماری تنفسی- سنگینی اجسام- دارای مویا پشم زیاد ۲- ورزش رزمی چینی- مجموعه حروف املائی یک زبان- شیوه و روش ۳- مستی- خوابیدن- هنر قرن بیستم ۴- سازمان علمی و فرهنگی وابسته به سازمان ملل متحد- برملاکردن- حلقه بسکتبال ۵- سرزمین آریایی‌ها- روز آغاز هفته- پوستین ۶- نژاد، تبار- دفتر حساب روزانه- رقم‌های بعد از ممیز در اعداد ۷- شکم‌بند طبی- اسکیت روی یخ- ورزش آرامش‌بخش ۸- سرایت بیماری- واحد شمارش شیشه- دیرکرد ۹- فانی و ناپایدار- محله‌ای در غرب تهران- یادداشت ۱۰- یاری اندر کس نمی‌بینیم ... را چه شد- سایه‌بان درشکه- رد پا ۱۱- اخم و نخم- سودمند- پادزهر ۱۲- جنگ و نبرد- پسر امام حسن(ع) و شهید کرپلا- فرآیندی که موجب سازگاری جانوران با محیط اطرافشان می‌شود ۱۳- قصبه‌سرای ایرانی قرن ششم- اشغال‌کردن- دندان فیل ۱۴- پیامبر خوش‌سیم- نابودکردن- پاک و پاکیزه ۱۵- قطعی برای کتاب- نیکو- داد و فریاد

عمودی:

- نور اندک- شخصیت اصلی سربال جواهری در قصر- توبه ۲- نویسنده فرانسوی کتاب قرارداد اجتماعی- شاعر و عارف ایرانی قرن ششم و سراینده حقیقه‌الحقیقه ۳- روستای زادگاه استاد شهریار- زاویه‌ای که هر امتداد با امتداد شمال جنوب می‌سازد- وقت و هنگام ۴- دوچرخه مسابقه‌ای- از گران‌ترین خرماهای ایران- ترمیم پارکی پارچه ۵- طرز عمل- از راست به چپ ۶- اعتراض- کرم کدو- حرف ندا ۷- کیسو- فرزند نوه- فرمان دوچرخه ۸- پیمان تجارت آزاد آمریکا شمالی- شهرستانی در

سودوکو سخت ۳۴۵۳

۱۵- واحدی برای اندازه‌گیری وزن فلزات گرانبها- برای بیان تاسف به کار می‌رود- نوعی پارچه پنبه‌ای ۱۴- خودروی زیبای ایتالیایی- چند جز، ۱۵- به‌دنبال‌آمدن- کسب روزی- همه را شامل می‌شود.

جدول ۴۴۵۶

۱۳- واحدی برای اندازه‌گیری وزن فلزات گرانبها- برای بیان تاسف به کار می‌رود- نوعی پارچه پنبه‌ای ۱۴- خودروی زیبای ایتالیایی- چند جز، ۱۵- به‌دنبال‌آمدن- کسب روزی- همه را شامل می‌شود.